

UNIVERSITY
OF TAMPERE

This document has been downloaded from
TamPub – The Institutional Repository of University of Tampere

 Publisher's version

The permanent address of the publication is
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201308221312>

Author(s):	Pesonen, Pertti
Title:	Suomen kaksien vaalien taustat ja tulokset
Main work:	Suomen europarlamenttivaalit
Editor(s):	Pesonen, Pertti
Year:	2000
Pages:	19-49
ISBN:	951-44-5598-3
Publisher:	Tampere University Press
Discipline:	Political science
Item Type:	Article in Compiled Work
Language:	fi
URN:	URN:NBN:fi:uta-201308221312

All material supplied via TamPub is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorized user.

2 SUOMEN KAKSIEN VAALIEN TAUSTAT JA TULOKSET

Pertti Pesonen

Kun Suomi, Ruotsi ja Itävalta liittyivät Euroopan unioniin, oli vuonna 1994 valittu Euroopan parlamentti ehtinyt toimia puoli vuotta. Kolme uutta jäsenvaltiota täydensivät europarlamenttia yhteensä 59 edustajalla, jolloin se kasvoi 626-jäseniseksi. Suomesta siihen valittiin 16 edustajaa, Ruotsista 22 ja Itävallasta 21. Vaatimuksena oli alusta pitäen, että europarlamentin jäsenet ovat kansalaisten suoraan valitsemia. Siksi EU:n uusien jäsenmaiden eduskunnat valitsivat väliaikaiset europarlamentaarikit omasta keskuudestaan, kunnes nämä maat voivat panna toimeen yleiset Euroopan parlamentin jäsenten vaalit.

Ruotsi toteutti ensimmäiset europarlamenttivaalinsa jo syyskuussa 1995, Itävalta ja Suomi vasta lokakuussa 1996. Kun tämän Euroopan parlamentin toimikausi päättyi kesäkuussa 1999, koko parlamentti oli taas valittava viisivuotiskaudeksi 1999–2004. Järjestyksessä viidennet europarlamenttivaalit toimitettiin Isossa-Britanniassa, Tanskassa ja Alankomaissa 10.6., Irlannissa 11.6. sekä yhdessätoista muussa EU:n jäsenvaltiossa 13.6.1999.

Suomessa vuoden 1996 europarlamenttivaalit järjestettiin kunnallisvaalien yhteydessä 20.10.1996. Vain tämän yhden kerran on maassamme äänestetty yht'aikaisesti kaksissa yleisissä vaaleissa. Kahta eri äänestyslippua tosin käytettiin myös vuonna 1988, kun tasavallan presidentin vaaleissa äänestettiin sekä valitsijamiestä että suoraan presidenttiehdokasta. Vuoden 1999

europarlamenttivaalit puolestaan muistettaneen Suomessa pitkään varsinaisina “shokkivaaleina” niiden odottamattoman laimean äänestysosanoton vuoksi.

Kunnallisvaalien kyljessä vuonna 1996

Ruotsin ensimmäiset europarlamenttivaalit 17.9.1995 olivat “shokkivaalit” kahdestakin syystä: siellä äänestysprosentti romahti ja hallitus kärsi sangen nolon tappion. Syyskuun 1994 valtiopäivävaaleihin oli ottanut osaa 86,8 prosenttia ja marraskuun 1994 EU-kansanäänestykseenkin 83,3 prosenttia Ruotsin valitsijakunnasta, nyt äänestysprosentiksi tuli vaatimattomat 41,6. Hallitseva työväenpuolue oli vuonna 1994 saanut 2 514 000 ääntä, mutta se menetti niistä kerrassaan 1 761 000 eli 70 prosenttia, mikä pudotti puolueen ääniosuuden 45,2 prosentista 28,1 prosenttiin. Johtava oppositiopuolue maltillinen kokoomus kasvatti ääniosuuttaan yhden prosenttiyksikön verran (M: 23,2%). EP-vaalien voittajia olivat ympäristöpuolue vihreät (MP: 17,2%) ja vasemmistopuolue (V: 12,9%). Ruotsalaisten valitsemista europarlamentaarikoista kerrassaan 11 eli tasan puolet oli maansa EU-jäsenyyden vastustajia.

Itävallan europarlamenttivaalit toimitettiin 13.10.1996. Näiden vaalien äänestysprosentiksi tuli 67,7, ja edeltäneet parlamenttivaalit voittanut sosiaalidemokraattinen puolue SPÖ menetti sielläkin kannatustaan: joulukuussa 1995 se oli saanut kansallisneuvoston vaaleissa annetuista äänistä 38,1 prosenttia, mutta EP-vaaleissa se sai vain 29,1 prosenttia. Toinen hallituspuolue kansanpuolue lisäsi ääniosuuttaan vajaan prosenttiyksikön (ÖFP: 28,3%) ja varsinaiseksi EP-vaalien voittajaksi nousi äärioikeistolainen vapauspuolue (FPÖ: 27,5%).

Suomessa vuoden 1996 europarlamenttivaaleilta odotettiin samansuuntaisia tuloksia kuin oli koettu Ruotsissa ja osin Itä-vallassa. Niin myös kävi, joskin 20.10.1996 toimitetuissa vaaleissa muutokset olivat olennaisesti lievemät kuin edellisvuonna

Ruotsissa. Tämä koski sekä äänestysosanottoa että puolueiden kannatussiirtymiä.

Äänestysosanotto laski meillä 11,6 prosenttiyksikköä: vuoden 1995 eduskuntavaalien 71,9 prosentista EP-vaalien 60,3 prosenttiin. Vuonna 1994 oli kahdentoista maan EP-vaalien yhteinen osanotto ollut Suomen äänestysprosenttia alempi (56,8%). Tätä ennen oli vastaava kaikkien EU-maiden osallistumisluku pienentynyt kerta kerralta. Se oli ollut 63 prosenttia kaikista äänioikeutetuista vuoden 1979 ensimmäisissä suorissa EP-vaaleissa, mutta sen jälkeen 61 ja 58,5 prosenttia (Eurostat 1994).

Runsaan vuoden ikäisessä Suomen "sateenkaarihallituksessa" hallitusvastuu oli jaettu viiden puolueen kesken, mutta meilläkin vaalitappio kohtasi nimenomaan pääministerin sosiaalidemokraatteja. Sdp, joka oli korjannut vuoden 1995 eduskuntavaaleissa historiansa suurimman vaalivoiton, kadotti nyt senkertaisista 786 000 äänestään runsaat 300 000. Sen suhteellinen osuus maassa annetuista äänistä pieneni lähes 7 prosenttiyksikköä.

Näiden kaksien vaalien tuloksia verrataan taulukossa 2.1. Neljäntoista puolueen ohessa europarlamenttivaaleihin osallistui Vaihtoehto EU:lle -niminen ryhmittymä, joka sai lähes 48 000 ääntä. Kun hyväksytyjen äänten kokonaismääräkin jäi tällä kerralla yli 530 000 pienemmäksi kuin eduskuntavaaleissa, on luonnollista, etteivät edes voittaneet puolueet lisänneet äänestäjiensä lukua. Suurin vaalivoittaja Suomen keskusta kuitenkin lähes säilytti äänimääränsä, kun sdp menetti 303 000 ja vasemmistoliitto 74 000 ääntä ja EP-vaaleissa voittanut kokoomuskin 34 000 ääntä. Myös vihreä liitto kuului näiden vaalien voittajiin, vaikka siltä katosi yli 10 000 ääntä.

Eduskunnan puhemiesneuvosto oli nimittänyt maamme ensimmäiset Euroopan parlamentin jäsenet 25.11.1994 ja EU-vaalilaki hyväksittiin eduskunnassa 12.12.1994. Eduskunta torjui hallituksen esittämän mahdollisuuden kaksoisedustajuuteen ja uusi laki vaati eduskuntaan euroedustajien varamiehet. Keskusta sai EP:n kuudestatoista paikasta viisi (Timo Järvilahti, Seppo Pelttari, Olli Rehn, Mirja Ryyänen ja Paavo Väyrynen). Sosiaali-

Taulukko 2.1
Puolueiden äänet eduskuntavaaleissa 1995 ja
EP-vaaleissa 1996

Puolueet	Äänimäärät			Prosenttiosuudet		
	EK95	EP96	Muutos	EK95	EP96	Muutos
SDP	785 637	482 577	-303 060 (-37%)	28.3	21.5	-6.8
KESK	552 003	548 041	-3 962 (-1%)	19.8	24.4	+4.6
KOK	497 624	453 729	-33 895 (-6%)	17.9	20.2	+2.3
VAS	310 340	236 490	-73 850 (-24%)	11.2	10.5	-0.7
VIHR	181 198	170 670	-10 528 (-6%)	6.5	7.6	+1.1
RKP	142 874	129 425	-13 449 (-9%)	5.1	5.8	+0.7
SKL	82 311	63 134	-19 177 (-23%)	3.0	2.8	-0.2
NUORS	78 066	68 134	-11 928 (-15%)	2.8	3.0	+0.2
SMP/PS	36 185	15 004	-21 181 (-41%)	1.3	0.7	-0.6
EKO	7 865	-	-7 865	0.3	-	-0.3
VSL	28 067	13 746	-14 321 (-51%)	1.0	0.6	-0.4
VEU	-	47 687	+47 687	-	2.1	+2.1
LKP	6 819	8 305	+1 586 (+23%)	0.2	0.4	+0.2
EKA	5 124	2 640	-2 484 (-48%)	0.2	0.1	-0.2
Muut	57 380	9 684	-47 696 (-83%)	2.1	0.2	-1.9
Yhteensä	2780 921	2249 411	-531 510 (-19%)	100.0	100.0	±11.1

demokraatit saivat neljä (Ulpu Iivari, Riitta Myller, Saara-Maria Paakkinen ja Mikko Rönnholm), kokoomus niin ikään neljä (Riitta Jouppila, Ritva Laurila, Pirjo Rusanen ja Kyösti Toivonen) sekä vasemmistoliitto, rkp ja vihreät kukin yhden paikan (Marjatta Stenius-Kaukonen, Elisabeth Rehn, Heidi Hautala). Heistä muut paitsi Järvilahti, Pelttari, Paakkinen, Stenius-Kaukonen ja Elisabeth Rehn olivat puolueensa ehdokkaita myös vuoden 1996 vaaleissa.

Joulukuussa hyväksytty Laki Suomesta Euroopan parlamenttiin valittavien edustajien vaaleista annettiin maaliskuussa (3.3.1995/272). Lain mukaan yksi puolue tai vaaliliitto sai asettaa enintään 16 ehdokasta. Käytettävissä oli kaksi vaihtoehtoa: ehdokkaiden asettaminen joko vaalialueittain tai valtakunnallisesti. Edellisessä vaihtoehdossa sai sama henkilö olla ehdolla vain yhdessä maan neljästä vaalialueesta, mutta yhdessä vaalialueessa puolueella saattoi olla kahdeksan ehdokasta. Tätä vaihtoehtoa ei käytetty lainkaan, vaan kaikki 14 puoluetta sekä veu pitivät parempana valtakunnallista ehdokasasettelua. Kymmenellä puolueella oli ehdokkaita täysi määrä, niin myös Skl:n ja perussuomalaisten vaaliliitolla ($12 + 4 = 16$). Yhteensä EP-vaaleihin asetettiin 207 ehdokasta.

Vuoden 1995 eduskuntavaalien voittaja sdp ei vuonna 1996 onnistunut saamaan Euroopan parlamenttiin viidettä edustajaa eikä EP-vaalien voittaja keskusta onnistunut säilyttämään siellä viidettä paikkaansa. Keskustan neljäksi europarlamentaarikoksi valittiin Paavo Väyrynen (157 668 ääntä), Sirkka-Liisa Anttila (112 719), Mirja Rynnänen (85 886) ja Kyösti Virrankoski (54 315). Sdp:n ehdokkaista valittiin Pertti Paasio (118 795), Jörn Donner (80 669), Riitta Myller (65 116) ja Reino Paasilinna (54 228).

Kokoomus säilytti Euroopan parlamentissa neljä paikkaansa. Kukaan sen ensimmäisistä europarlamentaarikoista ei nyt tullut valituksi; uusiksi tulivat Kirsi Piha (147 066), Marjo Matikainen-Kallström (77 120), Raimo Ilaskivi (39 803) ja Jyrki Otila (24 038). Keskustan menettämän viidennen paikan voitti vasemmistoliitto, josta valittiin Esko Seppänen (152 216) ja Outi Ojala (20 071). Vihreiden Heidi Hautala (83 566) pysyi edelleen Euroopan parla-

mentissa ja myös rkp säilytti yhden paikkansa. Sen ehdokkaista valittiin Astrid Thors (39 666).

Kun kaikki puolueet olivat asettaneet valtakunnallisia ehdokkaita, myös kilpailu “viimeisestä paikasta” käytiin koko maan tasolla. Kilpailun voitti kokoomus, jonka neljäs paikka tuli pienimmällä vertausluvulla 113 432. Keskustalle olisi riittänyt 19 120 lisä-ääntä tuon “viimeisen paikan” voittamiseen ja siten viidennen euroedustajansa säilyttämiseen. Tämä olisi pitänyt Olli Rehnin (32 293) europarlamentissa ja Otilan ulkona. Nuorsuomalaisten Jaakko Iloniemi (42 539) sai henkilökohtaisia ääniä enemmän kuin neljä valituksi tullut ehdokasta, mutta hänen valitsemisekseen olisi puolueen 15:n muun ehdokkaan tarvinnut kerätä vielä lisää yhteensä 46 300 ääntä.

Valitut europarlamentaarikot eivät olleet yhtä mieltä itse perusasiasta, maamme kuulumisesta Euroopan unioniin. Ruotsissahan tasan puolet vastusti oman maansa EU-jäsenyyttä. Suomesta tuli valituksi yksitoista EU-jäsenyyden kannattajaa ja viisi sen vastustajaa; jälkimmäisiin kuuluivat keskustan Anttila, Virrankoski ja Väyrynen sekä vasemmistoliiton Seppänen ja Ojala. Tiedot perustuvat Eurooppalainen Suomi -yhdistyksen tekemään selvitykseen, jossa ehdokkailta kysyttiin, kuinka he olivat äänestäneet vuoden 1994 kansanäänestyksessä. Kaikki EU-jäsenyyden puolesta äänestäneet ehdokkaat saivat vuoden 1996 vaaleissa 63 prosenttia ja jäsenyyden vastustajat 37 prosenttia annetuista äänistä. (HS 24.10.1996, A6). Kansanäänestyksessä oli ollut Kyllä-ääniä 57 ja Ei-ääniä 43 prosenttia.

Tässä yhteydessä voidaan myös laskea, miten Suomen 16 europarlamentaarikon paikkaa olisivat jakaantuneet puolueiden kesken, jos kaikki puolueet olisivat sittenkin päättäneet toimia vaalialueittain ja jos tämä vaalitapa ei olisi vaikuttanut puolueiden äänimääriin. Sellainen vaihtoehto olisi hyödyttänyt varsinkin keskustaa. Keskusta olisi saanut kolme edustajaa pohjoiselta alueelta (Vaasa, Oulu, Lappi) ja kaksi itäiseltä (Kymi, Mikkeli, Kuopio, Pohjois-Karjala, Keski-Suomi), sekä kuudennen edusta-

jansa läntiseltä alueelta (Turun ja Hämeen läänien vaalipiirit, Ahvenanmaa). Kokoomuskin olisi hyötynyt. Se olisi ainoana puolueena saanut edustajan joka vaalialueelta: kolmelta alueelta yhden ja eteläiseltä alueelta (Helsinki, Uusimaa) kaksi. Sdp olisi jäänyt pohjoisella alueella ilman edustajaa ja sen olisi ollut tyytyminen neljän asemesta vain kolmeen edustajaan kolmelta eri alueelta, ja rkp olisi jäänyt kokonaan ilman europarlamentaarikkoa. Vasemmistoliiton ainoa edustaja olisi valittu läntiseltä ja vihreiden edustaja eteläiseltä vaalialueelta.

Kaksoivaalit 1996 toimitettiin kunnallisvaalilain määräämänä päivänä “lokakuun kolmantena sunnuntaina”, siis 20.10.1996. Viikon mittainen vaalien ennakoäänestys kesti lokakuun 9. ja 15. päivän välisen ajan.

Jo ennakoäänestyksessä ilmeni vaalien välillä lievää kiinnostuseroa: europarlamenttivaaleissa annettiin ennakoääniä 27 600 vähemmän kuin kunnallisvaaleissa (816 623 ja 844 203). Vaalipäivänä kasvoi annettujen äänten ero yli 50 000 ääneksi ja vaalien äänestysprosentteihin tuli eroa yhden prosenttiyksikön verran (60,3 ja 61,3). Kiinnostusero ilmeni toisellakin tavalla. Niin kuin taulukossa 2.2 osoitetaan, äänestyslippuja hylättiin EP-vaaleissa lähes 78 000 enemmän kuin kunnallisvaaleissa. Useimmiten oli kyse siitä, että EP-vaalin äänestyslippu oli pudotettu vaaliurnaun tyhjänä. Kaikkiaan hylättiin 117 000 äänestyslippua. Tuskinpa niitä kaikkia oli tarkoitettu hylättäviksi, mutta todellisia, äänestysvalinnan tehneitä EP-vaalien äänestäjiä lienee sittenkin ollut vain noin 58 prosenttia Suomessa asuvista vaalioikeutetuista.

Tällaisten vertailujen perusteella on ilmeistä – ja se oli yksi tarkoituskkin – että samanaikaisuus kunnallisvaalien kanssa vilkasti äänestysosanottoa Suomen ensimmäisissä europarlamenttivaaleissa. Toisaalta voidaan kysyä, olisiko ehkä kunnallisvaaleista tullut koettua vilkkaammat ilman kytkentää hämmentäviin EP-vaaleihin. Nythän niiden äänestysprosentti jäi alemmaksi kuin kertaakaan vuoden 1945 jälkeen. Tähän asiaan palataan kirjan luvussa 5.

Taulukko 2.2
Äänten jakaantuminen kunnallisvaaleissa ja
EP-vaaleissa 1996

Puolueet	Äänimäärät			Prosenttiosuudet		
	Kunn.v.	EP-vaalit	Erotus	KV	EP	Erotus
SDP	583 623	482 577	-100 046 (-17%)	24.5	21.5	-3.0
KESK	518 682	548 041	+29 353 (+6%)	21.8	24.4	+2.6
KOK	514 432	453 729	-60 703 (-12%)	21.6	20.2	-1.4
VAS	246 598	236 490	-10 108 (-4%)	10.4	10.5	+0.1
VIHR	149 334	170 670	+21 336 (+14%)	6.3	7.6	+1.3
RKP	129 518	129 425	-93 (-0%)	5.4	5.8	+0.4
SKL	75 494	63 134	-12 360 (-16%)	3.2	2.8	-0.4
NUORS	31 429	68 134	+36 705(+117%)	1.3	3.0	+1.7
PS	21 999	15 004	-6 995 (-32%)	0.9	0.7	-0.2
EKO	874	-	+874	0.0	-	0.0
VSL	1 364	13 746	+12 382(+908%)	0.1	0.6	+0.5
VEU	-	47 687	+47 687	-	2.1	+2.1
LKP	8 766	8 305	-461 (-1%)	0.4	0.4	0.0
EKA	2 033	2 640	+607 (+30%)	0.1	0.1	0.0
Muut	86 707	9 684	-77 023 (-89%)	3.7	0.2	-3.5
Yhteensä	2377 752	2249 411	-128 341 (-5%)	100.0	100.0	±8.5
Hylätty	39 305	117 093	+77 788			
Yhteensä	2417 057	2366 504	-50 513			

Hyväksytyt äänet jakaantuivat puolueiden kesken jossain määrin eri tavalla kaksissa vaaleissa (ks. taulukko 2.2). Vaihtoehto Euroopalle -ryhmittymälle EP-vaaleissa annetut 48 000 ääntä olivat jo lähtökohtaisesti pois puolueilta, samoin pääosa Vapaan Suomen liiton 12 000 äänestä. Nuorsuomalaiset, keskusta ja vihreät vetivät europarlamenttiehdokkailleen äänestäjiä, jotka valitsivat kunnallisvaaleissa muun puolueen; EP-vaalit kasvattivat niiden äänimääriä yhteensä 87 000 äänellä. Kahta päähallituspuoluetta sen sijaan ei EP-vaaleissa kannatettu yhtä paljon kuin kunnallisvaaleissa. Kokoomus menetti EP-vaaleissa yli 60 000 kunnallisvaalien ääntään ja niistä 303 000 äänestä, jotka sdp kadotti vuoden 1995 eduskuntavaalien huippuluvusta, oli 100 000 ääntä vielä tallella rinnakkaisissa kunnallisvaaleissa.

Kunnallisvaaleissa saadut ääniosuudet pienenivät sdp:lla ja kokoomuksella – sekä vähässä määrin kristillisellä liitolla ja perussuomalaisilla – yhteensä viiden prosenttiyksikön verran, kun taas keskusta, vihreät ja nuorsuomalaiset saivat osuuteensa lisää yhteensä 5,5 prosenttiyksikköä. Lisäksi europarlamentin vaaleissa ei ollut edes mahdollista äänestää monia kunnallisvaaleissa esiintyneitä “muuta” ryhmittymiä ja puolueita. Siten nettomenetyksistä yhteenlaskettu äänensä jakaneiden äänestäjien osuus oli noin 8,5 prosenttia kaikista äänestäjistä.

Kun kuitenkin netto-osuuttaan EP-vaaleissa menettäneet puolueet saattoivat myös vastavuoroisesti voittaa (ja voittaneet menettää) kunnallisvaalien äänestäjiä, todellinen kahta eri puoluetta äänestäneiden määrä voi olla olennaisesti suurempikin kuin sanottu 8,5 prosenttia (vrt. luku 6, s. 129). Esimerkiksi Ruotsin yhdistetyissä valtiopäivä- ja kunnallisvaaleissa äänesti kahta eri puoluetta vuonna 1970 vain 6 prosenttia, mutta sittemmin heidän osuutensa kasvoi vaali vaalilta. Se nousi 22 prosentiksi vuonna 1991 ja pysyi sitten suunnilleen sillä tasolla (Gilljam & Holmberg 1995, 43). Ruotsissa säännöllisesti toistetut vaalitutkimukset ovat siten tuottaneet yhden tärkeän osoittimen äänestäjien puoluesidonnaisuuden vähittäisestä höllentymisestä.

Suomen europarlamenttivaalien ja kunnallisvaalien rinnak-

kaisuus teki mahdolliseksi sellaisenkin maassamme ainutlaatuisen asetelman, että yli puolet europarlamenttivaalien ehdokkaista tarjoutui samanaikaisesti valittavaksi myös kotikuntansa valtuustoon. EP-vaalien 207 ehdokkaasta nimittäin 114 tavoitteli paikkaa valtuustossa. Valituksi tulleista europarlamentaarikoista kuitenkin vain kaksi oli ehdokkaana kunnallisvaaleissa, nimittäin Anttila (Forssa) ja Virrankoski (Kauhava). Molemmat valittiin ja Virrankoski toimi kaupunginvaltuuston puheenjohtajanakin, kunnes pyysi 28.6.1999 vapautuksen siitä tehtävästä.

Muiden vaalien varjossa vuonna 1999

Vuoden 1999 europarlamenttivaalit osuivat Suomen kannalta hankalaan aikaan. Maaliskuun eduskuntavaalit ja niiden jälkeiset hallitusneuvottelut olivat uuvuttaneet puolueet, ja joidenkin puolueiden huomio kohdistui jo enemmän vuoden 2000 presidentinvaaleihin kuin kesäkuussa 1999 odottaviin europarlamenttivaaleihin. Mikään EP-vaalien yhdistäminen muihin samanaikaisiin vaaleihin ei nyt tullut kysymykseen.

Eduskuntavaalit toimitettiin maaliskuun 21. päivänä. Niiden tulos ei olennaisesti muuttanut Suomen poliittista asetelmaa. Sdp:n eduskuntaryhmä kyllä pieneni 63:sta 51:een, mutta se säilyi silttenkin suurimpana puolueena ja Paavo Lipponen pysyi pääministerinä. Keskustan vaalivoitto, joka kasvatti puolueen eduskuntaryhmän 44:stä 48:aan, ei riittänyt hallituspohjan muuttamiseen, kun taas eduskuntavaalien suurin vaalivoitto 39:stä 46:een kansanedustajaan piti kokoomuksen edelleen puolueista kolmantena. Äänestysosanotto jäi näissä eduskuntavaaleissa 68,3 prosenttiin, joka on alin lukema sitten vuoden 1939.

Eri puolilla Eurooppaa oli sosialistipuolueiden vahva asema EU:ssa yleinen puheenaihe europarlamenttivaalien edellä. Sosialistit olivat yhdentoista EU-maan hallituksessa, ja PSE (Euroopan sosiaalidemokraattisen puolueen ryhmä) oli ollut Euroopan parlamentin suurin ryhmä koko kaksikymmenvuotiskauden ajan.

Tämä tilanne muuttui, kun vuoden 1999 vaalit kasvattivat konservatiivien PPE:n (Euroopan kansanpuolueen ryhmän) Euroopan parlamentissa 201:stä 224:ään ja PSE puolestaan pieneni 214:stä 180:een. Monessa jäsenvaltiossa jäi sosialistisen hallituspuolueen ääniosuus tuntuvasti edellisistä eduskuntavaaleja pienemmäksi. Näin kävi varsinkin Isossa-Britanniassa ja Saksassa.

Äänestysosanotto puolestaan aleni enemmän kuin se oli asteittain alentunut kolmissa edellisissä vaaleissa. Nyt se laski koko EU:ssa alle 50 prosenttiin. Suomen valitsijakunta oli omalta osaltaan tätä alentamassa. Jo ennakköäniä oli kertynyt poikkeuksellisen hitaasti, ja kun viikon mittainen ennakköäänestys päättyi kesäkuun 8. päivänä, ääniä oli koossa vain 589 775, eli noin 496 000 vähemmän kuin maaliskuun eduskuntavaaleissa ja 232 000 vähemmän kuin vuoden 1996 EP-vaaleissa. Sittenkin lopullinen äänestysprosentti 31,4 oli shokeeraava yllätys. Maamme 4,14 miljoonasta vaalioikeutetusta oli EP-vaaleissa äänestänyt vain 1,24 miljoonaa, eli 1,42 miljoonaa vähemmän kuin ennätyslaimaissa maaliskuun eduskuntavaaleissa (taulukko 2.3).

Suurin osallistumistason pudotus edellisistä EP-vaaleista koettiin juuri Suomessa (60,3%–31,3% = 29,0%; vrt. taulukko 1.4). Suomea alempaan äänestysprosenttiin päädyttiin vuonna 1999 ainoastaan Yhdistyneessä Kuningaskunnassa (pudotus 36,4%–24,0% = 12,4%) ja Alankomaissa (35,6%–30,0% = 5,6%). Hyvin pieneltä osalta näiden kahden lukuja alensi se, että sanotut laimeimman osanoton maat jättivät hylätyt äänet laskematta äänestäjiksi. Pohjois-Irlannissa on osallistuminen myös ollut aina vilkaampaa kuin Britanniassa; nyt Pohjois-Irlannissa äänesti 57,7 prosenttia, Britanniassa vain 23,1 prosenttia.

Muissa maissa olivat vuoden 1999 europarlamenttivaalien äänestysprosentit pienimmästä suurimpaan lueteltuina seuraavat (suluissa mainitaan muutos edellisistä EP-vaaleista): Ruotsi 38,8 (-2,8), Portugali 40,0 (+4,3), Saksa 45,2 (-14,8), Ranska 46,8 (-5,9), Itävalta 49,4 (-18,3), Irlanti 50,2 (+6,2), Tanska 50,4 (-2,5), Espanja 63,0 (+3,4), Kreikka 75,3 (-5,1), Italia 70,8 (-4,0), Luxemburg 87,3 (+0,7) ja Belgia 91,0 (+0,3).

Kahden vilkkaimmin äänestäneen maan EP-vaalit toimitettiin kuitenkin yhdessä parlamenttivaalien kanssa ja niissä on myös äänestyspakko samoin kuin neljänneksi vilkkaimmin äänestäneessä Kreikassa. Myös kolmanneksi vilkkaimmassa eli Italiassa perustuslaki kehottaa kansalaisia äänestämään. Äänestysprosentti aleni yhteensä kymmenessä EU-maassa ja kasvoi jonkin verran viidessä. Niistäkin Espanjassa kasvuun vaikuttivat samassa yhteydessä toimitetut alue- ja kunnallisvaalit.

Koska äänestysosanotto väheni koko Euroopan unionissa, Suomen äänestysprosentin romahtamiseen oli ilmeisesti vaikuttamassa samoja syitä, jotka vähensivät äänestyshaluja muuallakin Euroopassa. Pikakommenteissa sellaisiksi arveltiin EU:n toimintojen etäisyyttä ja vaikeaselkoisuutta, europarlamentaarikkojen kykenemättömyyttä sieventää omia taloudellisia etujaan yleisen mielipiteen haluamalle tasolle, sekä kansalaisten huomion kiinnittymistä enemmän Kosovon sotaan kuin EP-vaaleihin. Euroopan parlamentin vallan lisääntyminen Amsterdamin sopimuksen mukaisesti ei saanut äänestäjiä ainakaan vielä tässä vaiheessa innostumaan, ja oletettavasti parlamentin keväinen voimannäyttö komission erottajana lähetti äänestäjille viestin pikemminkin EU:n toimintojen yleisestä korruptoituneisuudesta kuin europarlamentin sankaruudesta.

Lisäselityksinä, miksi valitsijain kiinnostus EP-vaaleja kohtaan väheni poikkeuksellisen paljon juuri Suomessa, on mainittu muun muassa maamme puolueiden vähäinen panostus EP-vaaleihin, epätydyttävä ehdokasasettelu, eduskuntavaalien jälkeinen valitsijain vaaliväsymys sekä vaalipäivänä vallinnut lämmin kesäsää. Osallistumisen motiiveihin ja äänestämättömyyden selityksiin palataan kirjan luvuissa 5 ja 8.

Taulukossa 2.3 verrataan äänen jakautumista maaliskuun ja kesäkuun vaaleissa. EP-vaaleissa koettu yleinen äänestäjäkato oli kyllä sitä luokkaa, ettei vertailun yhteydessä sovi puhua minkään puolueen vaalivoitosta. Kokoomus menetti 250 000 ääntä eli 44 prosenttia eduskuntavaalien äänimäärästään, mutta kartutti siitä huolimatta ääniosuutensa sekä näiden vaalien että oman vaali-

Taulukko 2.3
Puolueiden äänet eduskuntavaaleissa 1999 ja
EP-vaaleissa 1999

Puolueet	Äänimäärät			Prosenttiosuudet		
	Edusk.v.	EP-vaalit	Muutos	EK	EP	Muutos
SDP	612 963	221 836	-391 127 (-64%)	22.9	17.9	-5.0
KESK	600 592	264 640	-335 952 (-56%)	22.4	21.3	-1.1
KOK	563 835	313 960	-249 875 (-44%)	21.0	25.0	+4.3
VAS	291 675	112 757	-178 918 (-61%)	10.9	9.1	-1.8
VIHR	194 846	166 786	-28 060 (-14%)	7.3	13.4	+6.1
RKP	137 330	84 153	-53 177 (-39%)	5.1	6.8	+1.7
SKL	111 835	29 637	-82 198 (-73%)	4.2	2.4	-1.8
PS	26 440	9 854	-16 586 (-63%)	1.0	0.8	-0.2
KIPU	10 378	29 215	+18 837(+181%)	0.4	2.4	+2.0
SKP	20 442	7 556	-12 886 (-64%)	0.8	0.6	-0.2
EKA	5 451	1 909	-3 542 (-65%)	0.2	0.2	0.0
NUORS	28 084	-	-28 084	1.0	-	-1.0
VSL	10 104	-	-10 104	0.4	-	-0.4
Muut	62 122	-	-62 122	2.3	-	-2.3
Yhteensä	2686 097	1242 303	-1423 794 (-53%)	100.0	100.0	±14.1

historiansa suurimmaksi. Vihreiden ääniosuus kasvoi sitäkin enemmän, kun puolueelta katosi ‘vain’ 28 000 ääntä. Yhdessä kokoomukselta, vihreiltä ja rkp:lta hupeni eduskuntavaalien tuloksesta 331 000 ääntä, mutta silti ne lisäsivät yhteiseen ääni-osuuteensa 12,1 prosenttiyksikköä.

Sateenkaarihallituksen viidestä puolueesta kaksi, sdp ja vasemmistoliitto, menetti suhteellistakin kannatusta. Sdp sai 92-vuotisen vaalihistoriansa pienimmän ääniosuuden, ja näiden kahden puolueen yhteistappioksi tuli 6,8 prosenttiyksikköä niiden menetettyä eduskuntavaaleista yhteensä 470 000 ääntä. Opposition puolella koki kristillinen liitto erityisen suuren tappion. Se kadotti maaliskuun ääniosuudestaan 1,8 prosenttiyksikköä ja silloin saamistaan äänistä 73,5 prosenttia. Nuorsuomalainen puolue oli jo ehditty lopettaa eduskuntavaalien jälkitunnelmissa eikä Vapaan Suomen liitto osallistunut EP-vaaleihin.

Vuoden 1999 europarlamenttivaaleissa tarjottiin suomalaisten äänestäjien valittaviksi yhteensä 140 ehdokasta. Koko maa oli jälleen yhtenä vaalipiirinä ja puolue (tai vaaliliitto) sai nyt asettaa 20 ehdokasta, kun enimmäismäärä oli vuonna 1996 ollut 16. Täyden määrän ehdokkaita asettivat sdp, kokoomus, vasemmistoliitto, vihreät ja Skp. Keskusta oli vaaliliitossa rkp:n ja kristillisen liiton kanssa (ehdokkaita $15 + 3 + 2 = 20$), ja toisen vaaliliiton solmivat keskenään perussuomalaiset, kirjava “puolue” ja eläkeläiset kansan asialla ($11 + 4 + 5 = 20$). Koska lähinnä perussuomalaisten ja Skp:n poliittiset erimielisyydet estivät jälkimmäisen kasvattamisen viiden eri pikkupuolueen yhteiseksi EU-vastaiseksi vaaliliitoksi, veu jättäytyi pois näistä vaaleista.

Kuudestatoista vuonna 1996 valitusta europarlamentaarikosta yhdeksän oli uudestaan ehdokkaiden joukossa, kun taas seitsemän heistä päätti jättää europarlamentin. Luopujat olivat Anttila, Ryyänen, Piha ja Ojala, jotka valittiin maaliskuussa eduskuntaan, sekä lisäksi Paasio, Donner ja Ilaskivi. Vuosien 1995–1996 suomalaisista europarlamentaarikoista palasivat ehdokaslistoille Pelttari, Iivari ja Laurila.

Viimeksimainituista tuli Iivari nyt valituksi, ja yhdeksästä

välittömän jatkoajan tavoittelijasta jäi vain yksi valitsematta. Suomesta siis valittiin vuonna 1999 uudelleen kahdeksan edustajaa, joten uusiutumisosuudeksi tuli 50 ja kokemusta säilyi enemmän kuin 1996, jolloin yhdestätoista uudelleen yrittäneestä valittiin viisi. Muissa maissa vaihteli valittujen uusien jäsenten osuus Irlannin 20:stä ja Itävallan 29:stä prosentista Ranskan 69:ään ja Luxemburgin 83:een prosenttiin. Kokonaisuudessaan europarlamentin jäsenistöstä uusiutui 54 prosenttia ja vastaavasti takaisin palasi vanhoista jäsenistä alle puolet, 46 prosenttia.

Kumpikin Suomen vasemmistopuolue menetti Euroopan parlamentissa yhden paikan. Sdp:n ehdokkaista valittiin kolme: uudestaan Paasilinna (64 204 ääntä) ja Myller (47 939) sekä tauon jälkeen Iivari (24 091). Vasemmistoliitosta europarlamentaarikkona jatkaa Seppänen (59 954). Vasemmistolta menneet kaksi paikkaa siirtyivät Skl:n Eija-Riitta Korholalle (28 095) sekä vihreälle liitolle, jonka listalta valittiin Hautalan (115 502) lisäksi Matti Wuori (26 846).

Hautalalle, joka on Myllerin kera ollut suomalainen europarlamentaarikko vuodesta 1995 lähtien, karttui näiden vaalien suurin henkilökohtainen äänimäärä. Lähinnä suurimman sai Matikainen-Kallström (107 444). Kolme muuta kokoomuksesta valittua – Ari Vatanen (58 836), Ilkka Suominen (38 364) ja Piia-Noora Kauppi (18 221) – ovat uusia europarlamentaarikkoja. Myös keskustan ehdokkaita valittiin taas neljä, entisinä Väyrynen (64 009) ja Virrankoski (50 075), uusina Samuli Pohjamo (25 333) ja Mikko Pesälä (24 281). Rkp:n uudelleen valittu Thors (81 092) kokosi henkilökohtaisia ääniä kolmanneksi eniten.

Pienimmällä vertausluvulla voitettun kuudennentoista paikan sai nyt keskustan, rkp:n ja Skl:n vaaliliitto vertausluvulla 63 071. Kirjavan “puolueen” ja kahden muun puolueen vaaliliitto puolestaan sai ääniä 40 978 eivätkä vaaliliiton äänet näinollen riittäneet yhden ehdokkaan valitsemiseen. Vaalitulosten tultua tietoon esitettiin sellaisiakin arvioita, että keskusta joutui vaaliliittonsa takia luovuttamaan yhden EP-paikkansa Skl:lle. On totta, että ilman vaaliliittoa Skl olisi jäänyt ilman europarlamentaa-

rikkoaan, mutta on myös totta, että ilman Skl:n vajaata 30 000 ääntä ei “viimeistä paikkaa” olisi ottanut saman vaaliliiton keskustalainen varamies Satu Procopé (17 015), vaan kokoomuksen varamies Otila (16 186). Yksinkin keskusta olisi kyllä saanut valituksi neljä ehdokastaan, eikä rkp tarvinnut muiden ääniä yhden paikkansa säilyttämiseen.

Ajatusleikkinä voidaan taas laskea, mitä uudesta vaalilaista pois jätettyjen vaalialueiden soveltaminen olisi vaikuttanut kuudentoista EP-paikan jakautumiseen. Jos vuonna 1999 olisi käytetty vuoden 1996 laissa määritellyjä vaalialueita ja jos puolueiden äänimäärät olisivat pysyneet kaikkialla muuttumattomina, vasemmistoliitto olisi jäänyt ilman ainoaa edustajaansa ja vihreät olisivat saaneet vain yhden paikan eteläisessä Suomessa. Keskustan vaaliliitto olisi voittanut seitsemännen paikan, mutta Skl:lla ei olisi siinä vaaliliitossa ollut edellytyksiä yhteenkään edustajaansa. Rkp olisi ilmeisesti saanut vaaliliiton suurimpana puolueena Etelä-Suomesta paikan, joka ilman keskustan ääniä olisi mennyt kokoomukselle, kun taas keskustalle olisi tullut kolmelta vaalialueelta yhteensä kuusi edustajaa ja ne kaikki ilman vaaliliittoapua. Kokoomuskin olisi hyötynyt saaden viisi paikkaa: läntiseltä vaalialueelta kaksi ja muilta alueilta yhden. Sdp:n edustus olisi pysynyt kolmena, joskin eteläisellä vaalialueella puolueen paikka olisi joutunut lähelle vaaravyöhykettä.

Vaalikampanjoinnin yleispuitteet

Ruotsin ensimmäiset europarlamenttivaalit pantiin toimeen vain kymmenen kuukautta maan EU-jäsenyyttä koskeneen kansanäänestyksen jälkeen. Sikäläisistä vaaleista tulikin paitsi kiusallinen näpäys maan hallitukselle myös tietynlainen EU-vastustajien revanssi kansanäänestyksessä kärsityn niukan tappion hyvitykseksi.

Suomi puolestaan oli vuoden 1996 europarlamenttivaaleihinsa mennessä jo alkanut sopeutua EU:n jäsenyyteen. Jossain määrin

tosin lokakuussa 1994 toimitetun kansanäänestyksen kokemukset vielä vaikuttivat Suomenkin ensimmäisten EP-vaalien taustalla. Erilaisilla EU-liitynnöillä oli myös yhä sellaista uutuusarvoa, joka pyrki nostamaan Eurooppa-aiheiset keskustelut kunnallisvaaliteemojen edelle. Esimerkiksi pääministeri Lipponen lupasi elokuun lopulla, että ”lähiaikoina” tehdään ratkaisu maamme kytkemisestä Euroopan valuuttakurssimekanismiin ERM:iin. Kun tuosta asiasta sitten saatiin päätös viikkoa ennen vaalipäivää, se tiivistä hallitus/oppositio -asetelmaa kampanjoinnin loppuviikon vaalikeskusteluissa.

Vuoden 1999 europarlamenttivaaleihin ei enää liittynyt muuta varsinaista uutuusarvoa kuin tietty tausta-uho kohta alkavasta Suomen EU-puheenjohtajuudesta. Keskittymisaikaa eduskunta-vaaleista ja uuden hallituksen nimittämisestä EP-vaalien ennakkoonäänestykseen jäi vajaat seitsemän viikkoa. Sinäkin aikana EP-vaalit pyrkivät uutisaiheena jäämään muunmuassa sd:p:n presidenttiehdokasratkaisun ja Kosovon kriisin varjoon.

Europarlamenttivaalien toteuttamisvaiheiden aikataulut vastasivat muita Suomen yleisiä vaaleja. Niinpä vuonna 1998 säädetyin vaalilain mukaan ”puolueen, yhteislistan tai valitsijayhdistyksen vaaliasiamiehen on annettava ehdokashakemus Helsingin vaalipiirilautakunnalle viimeistään 40. päivänä ennen vaalipäivää ennen kello 16” (2.10.1998/714, 171 §), minkä jälkeen vaalipiirilautakunta arpoo puolueiden ja vaaliliittojen keskinäisen järjestyksen 34. päivänä ja laatii ehdokaslistojen yhdistelmän ”31. päivänä ennen vaalipäivää pidettävässä kokouksessaan” (36–37, 41 §§). Täten kaikki 140 ehdokasta saatiin tietää 4.5. ja he saivat varmuuden omasta numerostaan 14.5.1999. Vuoden 1995 laissa vastaavat määräpäivät olivat varhempmat: valtakunnallisen ehdokasasettelun ehdokaslistat oli jätettävä 51. päivänä, puolueiden järjestys ehdokaslistojen yhdistelmässä arvottiin 47. päivänä ja ehdokkaat saivat ”juoksevan järjestysnumeron” 39. päivänä ennen vaaleja (16 §).

Sanotut määräpäivät ovat tärkeitä vaalikampanjan toteuttamisen kannalta. Ehdokasasettelun on oltava valmiina määräpäivään

mennessä eikä sitä voi sen jälkeen muuttaa, kun taas aikaisintaan nimetyt vaaliehdokkaat eivät pääse viimeistelemään vaaliaineistojaan ennen kuin tietävät äänestysnumeronsa.

Vaikka kaikki ehdokkaat olivat selvillä vasta määräpäivänä, vakiintuneet puolueet kyllä pyrkivät huolehtimaan näidenkin vaalien ehdokasasettelustaan hyvissä ajoin. Lokakuun 1996 vaalien useimmat ehdokkaat olivat tiedossa jo kesän aikana. Taloustutkimuskin pääsi heinäkuussa kartoittamaan EP-ehdokkaiden mielipiteitä lähettämällä kyselylomakkeensa 155 ehdokkaalle. Kesäkuun 1999 vaaleja varten sd:n puoluevaltuusto hyväksyi puolueen kaikki 20 ehdokasta 25.11.1998; keskustan ja vasemmistoliiton valtuustotkin nimesivät noin puolet ehdokkaista marraskuun kokouksessaan. Skl:n puoluehallitus vahvisti vaali-liiton kolme ehdokastaan 30.1.1999, kokoomuksen puoluevaltuusto nimesi 11 ehdokasta 6.2.1999 ja täydensi listan eduskunta-vaalien jälkeen.

Jotkut EP-ehdokkaat aloittelivat myös aikaisin oman kampanjointinsa. Vuonna 1999 ilmaantui EP-vaalien sanomalehti-ilmoittelua jo eduskuntavaali-ilmoitusten rinnalle, jolloin ilmoitusten tyypillisiä aiheita olivat kahden eri vaaleihin nimetyn ehdokkaan yhteiset puhetilaisuudet. Vuonna 1996 ehdokkaiden omaa ilmoittelua alkoi lehdissä esiintyä elokuun lopulla, jo ennen kunnallisvaali-ilmoittelun alkua. Sittemmin ei kaksien vaalien ilmoittelua sijoitettu lehdissä mitenkään erilleen ja muutoinkin näiden vaalien vaalitoimet niveltäytyivät toisiinsa. Niistä 121 ehdokkaasta, jotka vuonna 1996 vastasivat kirjekyselyyn, joka toinen kertoi aloittaneensa avoimen kampanjointinsa kesäkuukausien aikana ja joka viides oli aloittanut vielä aikaisemmin, viimeistään toukokuussa. Vain 30 prosenttia kampanjoi vasta syys- tai lokakuusta lähtien. (Ahopelto-Marjamäki 1999, 39) Kuten tavallista, näkyvin kampanjointi kuitenkin painottui lähelle vaaleja, jopa ennekoäänestyksen jälkeisiin päiviin.

Euroopan parlamentin poliittiset ryhmätkin kävivät vuonna 1996 avittamassa maamme puolueiden kampanjoita. Suomessa järjestettyjen ryhmäkokousten sarjan aloitti konservatiivien

Euroopan kansanpuolue PPE, joka kokoontui Helsingissä 26.–30.8.1996. Sosiaalidemokraatit (PSE) kokoontuivat Espoossa 11.–13.9. ja vierailivat vielä sen jälkeen sd:n puhetilaisuuksissa; liberaalien (ELDR) kokous oli Helsingissä 10.–13.9. Lokakuussa Suomeen saapuivat vasemmistoryhmä (GUE/NGL), jonka kokouspaikkana oli Tampere, sekä osa vihreiden ryhmästä.

Vaalikampanjoinnin rahoittamista varten käynnistyi uusi julkisen puoluetuen muoto: valtio jakoi kummallakin kerralla puolueiden käyttöön 6 milj. markkaa erityistä tiedotusrahaa. Kansalaisliikkeet saivat myös osan europarlamenttivaalien tiedottamisrahasta, jota vuonna 1966 oli 10 milj. markkaa ja vuonna 1999 8,5 milj. markkaa. Julkisista varoista katettiin kuitenkin vain pieni osa kampanjoinnin kokonaiskustannuksista. Puolueetkaan eivät tukeneet ehdokkaitaan sanottavasti yli korvamerkityn EU-rahansa. Vuonna 1999 puolueiden omat resurssit hupenivat jo maaliskuun eduskuntavaaleissa. Jotakin tukea tuli ulkomailtakin: vuonna 1996 ranskalainen europarlamentaarikko James Goldsmith lahjoitti veu:lle 400 000 markan vaaliavustuksen (HS 27.8.1996).

Päävastuun vaalikampanjan rahoituksesta kantoivat ehdokkaiden tukiryhmät ja ehdokkaat itse. Esimerkiksi vasemmistoliitto avusti ehdokkaidensa kampanjointia 10 000 markalla, mutta pääosin he maksoivat kampanjakulunsa omalla rahallaan. Muutamat ehdokkaat rahoittivat vaalibudjettiaan järjestämällä niisanottoja vaaliseminaareja, joiden osanottajilta perittiin lahjoituksenomainen osanottomaksu. Uudelleenvalintaa tavoitelleet europarlamentaarikit saivat kampanjalleen taloudellista tukea myös EU:lta tiedotusrahana ja avustajansa palvelusten muodossa.

Vuonna 1996 valitut 16 europarlamentaarikkoa käyttivät, oman ilmoituksensa mukaan, vaalikampanjointiin keskimäärin 224 000 markkaa eli yhteensä 3,6 milj. markkaa. Eniten käyttivät Ryyänen (600 000 mk), Virrankoski (500 000 mk) ja Myller (413 000 mk), vähiten Ojala (70 000 mk) ja Seppänen (80 000 mk) (HS 24.10.1996). Valitsematta jääneistä arvioi elokuussa esimerkiksi Heikki Järvenpää (kok) käyttävänsä 500 000 markkaa ja Jaakko

Ilonimemi arvioi kampanjansa maksavan 350 000 markkaa (Aamulehti 18.8.1996).

Heinäkuussa 1999 sai Helsingin Sanomat kaikilta Euroopan parlamenttiin valituilta vastauksen tiedusteluun, joka koski heidän henkilökohtaisen vaalikampanjansa kustannuksia (HS 23.7.1999). Vastausten mukaan vuoden 1999 kampanjointiin kului keskimäärin 400 000 markkaa. Eniten omaan kampanjaansa käyttivät Kyösti Virrankoski (859 000 mk) ja Eija-Riitta Korhola (500 000–600 000 mk). Pienimmät vaalibudjetit olivat vihreiden edustajilla Matti Wuorella (55 000 mk) ja Heidi Hautalalla (150 000–160 000 mk). Korhola sai koko rahoituksen puolueeltaan, keskusta rahoitti ehdokkaitaan 70 000 ja vasemmistoliitto 10 000 markalla, kun taas kokoomus ei rahoittanut lainkaan ehdokkaiden omaa kampanjaa. He sekä Iivari hankkivat rahoitusta muunmuassa vaaliseminaareilla. Moni käytti myös omia varojaan, Virrankoski, Thors, Pesälä, Kauppi, Pohjamo ja Seppänen jopa 200 000–300 000 markkaa, ja Hautala antoi rahaa puolueensakin vaalikassaan.

Yhteensä 16 europarlamentaarikon henkilökohtaiset vaalikampanjat maksoivat siis vuonna 1999 melkein 6 milj. markkaa. Valitsematta jäi kuitenkin 124 ehdokasta. Heistäkin monet käyttivät runsaasti rahaa kampanjointiinsa. Helsingin Sanomien kysyessä tätä asiaa ennen vaaleja vain 29 ehdokasta kertoi oman vaalirahoituksensa suuruuden (HS 4.6.1999). Valituiksi tulleiden silloiset arviot olivat kauttaaltaan lopullisia pienempiä, yleensä vain noin puolet vaalien jälkeen arvioiduista kustannuksista. Kuitenkin valitsematta jäänyt keskustan ehdokas Antti Pentikäinen arvioi käyttävänsä 550 000–610 000 mk. Kaikkiaan HS:n vaalikyselyyn vastasi 114 ehdokasta “enemmän tai vähemmän pyöreästi”.

Laajimmassa mielessä vaalien kokonaiskustannuksiin voidaan laskea myös toisaalta oikeusministeriön alaisen vaalihallinnon menot sekä toisaalta ne kustannukset, joita vaalikampanjan kattamisesta koitui tiedotusvälineille.

Molemmat europarlamenttivaalit olisivatkin jääneet vähälle huomiolle ilman tiedotusvälineiden niille antamaa julkisuutta. Erityisesti sanomalehdet kiinnittivät uutisosastoissaan lukijoidensa

huomiota lähestyviin europarlamenttivaaleihin ja käsittelivät niitä toistuvasti myös artikkeleissaan. Esimerkiksi Aamulehti avasi sivuillaan osaston “Vaalit” 18.8.1996 ja “Eurovaalit 13.6.1999” 5.5.1999; Helsingin Sanomat alkoi koota vaaliaineistoa osastoon “Kunnallis- ja EU-vaalit 20.10.” 30.8.1996 ja nimesi ensimmäisen “EU-parlamenttivaalit” -sivun 15.5.1999. Kaikkien ehdokkaiden nimilistan Helsingin Sanomat julkaisi, paitsi 5.5.1999, myös 2.6., 5.6., 12.6. ja 13.6., siis ennen vaalipäivää yhteensä viisi kertaa. Uutissivujen ja artikkelien sisältöön vaikuttaneita ohjelmallisia tavoitteita käsitellään kirjan seuraavassa luvussa.

Lähestyvät vaalit ja niiden kampanjat olivat luonnollisesti esillä myös television ja radion uutistyyössä. Varsinaisia television omia vaaliohjelmia luetellaan taulukossa 2.4. Kaksien europarlamenttivaalien ohella taulukossa on vertailukohtana muutama vuoden 1999 eduskuntavaaleihin liittyvä maininta. Sen sijaan siinä ei ole “Ykkösen aamu-tv:n” eikä MTV3:n “Huomenta Suomi” -ohjelmia, joiden puitteissa kumpikin kanava kävi vuonna 1999 järjestelmällisesti läpi vaali aiheita. Noissa ohjelmissa esiteltiin vaalien taustoja ja tavoitteita, varsinkin haastattelemalla tai “tenttimällä” eri puolueiden edustajia sekä joitakuita EU-asiantuntijoita, mutta ilman edellytyksiä tavoittaa niin suuria yleisömääriä kuin tavoitetaan illan parhaina katseluaikoina.

Vuonna 1996 MTV3 aloitti vaaliohjelmansa tarjoamalla pääministerille ja opposition johtajalle tilaisuuden vaaliväittelyyn 30.8., yli seitsemän viikkoa ennen vaaleja. YLEn puolella tavoiteltiin sellaista työnjakoa, että TV1:n ohjelmat koskivat EP-vaaleja ja TV2:n ohjelmat kunnallisvaaleja. Jälkimmäisistä ensimmäiset olivat TV2:ssa maanantaina 16.9., noin viisi viikkoa ennen vaalipäivää (silloin Kotimaan katsauksen aiheena oli “Miten onnistui virallinen eurovaaliralli” ja kello 21:30 oli ruotsinkielinen ohjelma “Inför kommunal- och EU-valet: Nyland i vågskålen”).

Televisiokanavat osoittivat iltaisin olennaisesti vähemmän huomiota europarlamentin vaaleille 1999 kuin ensimmäisille EP-vaaleille 1996. Vuonna 1999 TV1 aloitti varsinaiset vaaliohjelmansa vasta ensimmäisenä ennakköäänestyspäivänä, ja varsinkin

*Taulukko 2.4
Television vaaliohjelmia ja niiden
katsojamäärät 1996 ja 1999*

Päivä, kanava, aika	Ohjelma	Katsojia ^a
<i>Vuonna 1996:</i>		
pe 30.8. MTV 21:00	Vaaliväitt. Paavo Lipponen–Esko Aho	454000
pe 6.9. MTV3 20:00	Vaalit: Europarlamenttigaala	454000
MTV3 21:00	Vaalit: Europarlamenttigaala jatkuu	378000
MTV3 22:30	Vaalit: Europarlamenttigaala jatkuu	239000
pe 20.9. MTV3 21:00	Vaalit: Kuukausi vaaleihin. Edusk.-puolueiden puheenjohtajat kohtaavat	275000
ma 23.9. TV1 21:00	A-studio. Euroehdokkaan muotokuva ym.	685000
ti 24.9. TV1 20:00	A-studio: Salatun tiedon veljeskunta. Keskustelu EU:n avoimuudesta	431000
ke 25.9. TV1 18:30	Euro-vaalit: Suomen vai Euroopan asialla? EP-ehdokkaat yleisötentissä	275000
la 28.9. MTV3 15:10	Europoli. Eurokansalaisen selviytymis- opas, osa 1/4. Miksi?	59000
ke 2.10. TV1 21:05	Euro-Vaalit: Kuka Suomea puolustaa? Viiden EP-ehdokkaan keskustelu	490000
to 3.10. TV1 14:05	Euro-Vaalit... Toinen esitys	29000
la 5.10. MTV3 15:10	Europoli. Osa 2/4. Miten?	72000
ma 7.10. TV1 21:00	A-Studio. Julkkikset tyrkyllä...	826000
ma 7.10. TV2 21:30	FST: EU-vaalikeskustelu	151000
ke 9.10. TV1 21:05	Euro-Vaalit: Raha Ratkaisee! Talous- keskustelussa 6 puolueen edustajat	614000
to 10.10. TV1 14:05	Euro-Vaalit... Toinen esitys	37000
la 12.10. TV2 19:50	Europysäkki. Suoraa puh.Euroopasta	443000

Päivä, kanava, aika	Ohjelma	Katsojia ^a
la 12.10 MTV3 14:40	Europoli. Osa 3/4. Ketä varten?	92000
su 13.10 TV1 21:15	Täällä Bryssel! Europarlamenttiryhmi- puh.johtajat keskustelevat	301000
ke 16.10 TV1 21.05	A-Studio. Keskivertokunnan vaalikausi 1992–96: mikä muuttui?	713000
ke 16.10 TV2 19:00	Kakkosvaalit. Alueelliset kunnallisvaali- lähetyskset	298000
to 17.10 TV1 19:50	Suuri vaalikeskustelu. Puolueiden puheenjohtajat keskustelevat kunnallis-, euro- ja yleispolitiikasta	424000
	TV1 21:00 Suuri vaalikeskustelu jatkuu	381000
	TV1 23:15 Suuri vaalikeskustelu jatkuu	190000
pe 18.10 MTV3 21:00	Vaalit: Kaksoisvaalikampinailun päätös- keskustelu	423000
	MTV3 22:30 Vaalit... jatkuu	294000
la 19.10 TV2 19:50	Europysäkki. Suoraa puhetta Eur...	350000
la 19.10 MTV3 15:10	Europoli. Osa 4/4. Mikä eteen?	159000
su 20.10 TV1 19:45	Vaalit -96. Euro- ja kunnallisvaalien vaalitulohjelma	1246000
	TV1 20:45 Vaalit -96 jatkuu	859000
	TV1 23:10 Vaalit -96 jatkuu	476000
su 20.10 MTV3 19:30	Vaalit: Tulosilta	587000
	MTV3 22:25 Vaalit: Tulosilta jatkuu	296000
Vuonna 1999:		
la 6.3. MTV3 18:00	Vaalit 1999: Vaalimessut	255000
	MTV3 19:15 Vaalit 1999 jatkuu	392000
	MTV3 20:00 BumtsiBum: Vaaliareena	1155000
	MTV3 21:00 Vaalit 1999 jatkuu	574000
ti 16.3 TV1 21.00	FST: Val 99–Den stora svenska valdebatten	105000
ke 17.3 MTV3 20:00	Vaalit 1999: Aho-Lipponen-Niinistö	777000
to 18.3 TV1 21.10	Edusk.vaalit -99. Suuri vaalikesk.	613000

Päivä, kanava, aika				Ohjelma	Katsojia ^a
pe	19.3	TV1	14:30	Eduskuntavaalit -99. Yhteenveto	86000
pe	19.3	MTV3	06:00	Huomenta Suomi. Vaalijuna saapuu..	49000
su	21.3	TV1	19:45	Vaalit 99	1246000
		TV1	20:45	Vaalit 99. Vaalilähetys jatkuu	1261000
		TV1 2	2:10	Vaalit 99. Vaalilähetys jatkuu	1182000
su	21.3	TV2	19:55	FST: Valvaka med TV-nytt	35000
		MTV3	19:30	Vaalit 1999: Tulosilta	786000
		MTV3	22:25	Vaalit 1999: Tulosilta	482000
				*	
ke	2.6	TV1	21:05	Eurovaalit. 7 puolueen edustajien keskustelu	391000
ti	8.6	TV1	21:00	Riktning Europa. Den stora direktsända valdebatten inför EU-valet	83000
to	10.6	TV1	21:05	Eurovaalit. Vaaliviikon viimeiset linjaukset, 7 puolueen ehdokkaat	205000
la	12.6	TV1	10:00	Eurovaalit. Uusinta	27000
su	13.6	TV1	21:45	EU-vaalit 99	493000
su	13.6	TV2	22:55	EU-valvaka 1999 med TV-nytt	26000
su	13.6	MTV3	22:40	Vaalit 1999: Europarlamenttivaalien tulosilta	375000

^a Lähteenä Finnpanel Oy:n tv-mittaritutkimukset.

MTV3 muutti ohjelmapolitiikkaansa. Vuonna 1996 se lähetti vaaliväittelyn lähes kaksi kuukautta ennen vaaleja ja omisti kuusi viikkoa ennen vaalipäivää koko illan EP-ehdokkaiden yhteiselle illanvietolle “Europarlamenttigaala” -ohjelmassa. Vastaavanlaisen “vaalimessu”-ajatuksen MTV3 toteutti myös eduskuntavaalien edellä saaden paikalle lähes tuhat kansanedustajaehdokasta. Sen

sijaan MTV3 ei omistanut vuoden 1999 EP-vaaleille ainuttakaan iltalähetystään.

Vertailemalla eri vaaliohjelmien katsojamääriä voidaan tehdä vaikkapa seuraavia havaintoja:

- (1) Katsojatkin olivat kiinnostuneempia tv:n vaaliohjelmista vuonna 1996 kuin vuonna 1999. Esimerkiksi vuoden 1996 suuri vaalikeskustelu sai kummallakin tv-kanavalla noin kaksinkertaisen yleisön verrattuna kesäkuun 1999 ainoaan loppukeskusteluun, ja vuonna 1996 vaalien tulohjelmien katsojamäärät pysyivät myöhäiseen iltaankin suurempina kuin ne olivat tuoreet uutiset tarjonneissa myöhäisissä lähetyksissä vuonna 1999.
- (2) Kummatkaan europarlamenttivaalit eivät kiinnostaneet tv-katselijoita yhtä paljon kuin eduskuntavaalit. Vuonna 1996 TV1:n suuren vaalikeskustelun yleisömääräksi mitattiin 424 000, kun vastaava keskustelu sai eduskuntavaalien 1999 edellä yli 600 000 katsojaa ja MTV3:n edellisenä päivänä lähettämä kolmen puoluejohtajan keskustelu sai sitäkin enemmän. Yksi MTV3:n “puheenjohtajatentti” tavoitti jopa 887 000 katsojaa (1.3.1999, Satu Hassi, vihreät). TV1:n lähettämä eduskuntavaalien tulohjelma säilytti yli miljoona katsojaa myöhäiseen iltaan asti, ja myös MTV3:sta seurattiin enemmän eduskuntavaalien tuloksia vuonna 1999 kuin EP- ja kunnallisvaalien tuloksia vuonna 1996.
- (3) Totutun kaavan mukainen viihteellinen aines lisäsi vaaliohjelmien katsojalukua. MTV3:n vaalimessut kokosivat suuren yleisönsä vasta, kun sen sisällä toteutettiin vaaliaiheinen “BumtsiBum” -lähetys.
- (4) Lähetysaika vaikuttaa suuresti katsojamääriin (niin ehkä myös samanaikainen toisten kanavien ohjelmisto, jota ei tässä tarkastella). A-studiolla on otollinen lähetysaika heti iltautis-

ten ja urheiluruudun jälkeen, kun taas TV1:n illalla lähettämien vaaliohjelmien iltapäiväusinnat eivät tavoittaneet vuonna 1996 kymmentäkään prosenttia illan alkuperäisistä katsojaluvuista. Vastaavasti ei vuonna 1999 lähetetty aamu-uusinta koonnut suurta katsojamäärää.

Television vaaliohjelmat tarjosivat EP-vaaleissakin puolueille ja muutamille niiden ehdokkaille tärkeät ilmaiset esiintymisfoorumit, joiden aihepiirit ja toteuttamistapa eivät kuitenkaan olleet kampanjoijien itsensä päätettävissä. Omilla ehdoillaan puolueet ja yksittäiset ehdokkaat pääsivät sähköviestimiin maksullisella mainonnalla, joka on tullut 1990-luvulla täydentämään muita kampanjoinnin välineitä: vaalitulaisuuksia, sanomalehtimainontaa, ulkojulisteita sekä suoramainonnan esittelykirjeitä ja -lehtisiä. Jotkut ehdokkaat ja etenkin ehdokasryhmät toteuttivat laajoja vaalikiertueita, mutta varsinkin vuonna 1999 puoluejärjestöjen toiminnallinen tuki europarlamenttiehdokkaille jäi vähäiseksi.

Uusimman tasaveroisen esittäytymiskeinon ehdokkaille tarjosivat niinsanotut vaalikoneet. Ylen uutistoimitus tallensi internettiin useimmilta eduskuntapuolueiden ehdokkailta saadut vastaukset erilaisia poliittisia tavoitteita koskeviin kysymyksiin. Helsingin Sanomien verkkoliite avasi 25.5.1999 oman vaalikoneensa. Ajatuksena oli, että vastattuaan samoihin kysymyksiin kuin ehdokkaat äänestäjä sai vaalikoneesta tiedon, ketkä ehdokkaat ajattelivat asioista lähinnä hänen tavallaan. Ehdokkaiden HS:n vaalikonetta varten antamia vastauksia analysoidaan seuraavassa luvussa.

Internet tarjosi uusimman foorumin myös oma-aloitteiselle vaalimainonnalle. Ehdokkaiden kotisivuja esiintyi ensimmäisen kerran laajasti vuoden 1995 eduskuntavaaleissa, niiden käyttö lisääntyi 1996, ja vuonna 1999 useimmilla EP-vaalien ehdokkailla oli omat kotisivunsa.

Europarlamenttivaalien ominaispiirteet

Euroopan unionin poliittiset ratkaisut ovat jäsenmaiden hallitusten välisiä. Ne tehdään EU:n ministerineuvostossa sekä huippukokouksissa eli Eurooppa-neuvostossa ja poliittisen vastuun niistä kantavat jäsenmaiden hallitukset kukin omalle parlamentilleen ja oman maansa kansalaisille. Merkittävimmät unionia koskevat ratkaisut, viimeksi Amsterdamin sopimus, astuvat voimaan vasta saatuaan jäsenmaiden parlamenttien hyväksynnän. Vaikka Euroopan parlamentin valtaa on yritetty lisätä monin keinoin, se jää tässä rakennelmassa väistämättömästi sivuun EU:n viidessätoista jäsenvaltiossa toimivasta demokratiasta ja niissä toteutuvasta parlamentaarista ja muusta poliittisesta vastuusta.

Tästä syystä se, että Euroopan parlamentista tuli vuonna 1979 kansalaisten suoraan valitsema, ei sinänsä ratkaissut EU:n toimielinten omaa demokraattisuusongelmaa. On ajauduttu kehään, jossa Euroopan parlamentti vuorostaan menettää demokraattista uskottavuuttaan, kun EU-maiden valitsijat jättäytyvät enenevässä määrin sivuun yhteisen parlamenttinsa vaaleista, vaikka EU puolestaan yrittää päästä lähemmäs “kansalaisten Euroopan” kansalaisia.

Europarlamenttivaaleja onkin alettu pitää malliesimerkkinä niinsanotuista toisen asteen vaaleista, siis yleisistä vaaleista, joissa ei varsinaisesti ratkaista, ketkä maata hallitsevat ja minkäsuuntaisesti tärkeitä poliittisia kysymyksiä on ratkaistava. Tämän käsitteistön mukaisesti esimerkiksi Suomen kunnallisvaalit, vaikka niillä on myös yleispoliittista merkitystä, voidaan valtiollisten vaalien rinnalla sijoittaa toisen asteen vaalien kategoriaan; aivan erilaisen esimerkin toisasteisuudesta tarjoavat Yhdysvaltain kongressin välivaalit presidentin toimikauden puolivälissä.

Niin kuin luvussa 1 mainittiin, käyttöön tulleen käsiteparin pohjalta on voitu tulkita erilaisuutta, jota ilmenee eriasteisten vaalien äänestyskäyttäytymisessä. Valitsijain kokemalla vaalien merkityserolla on selitetty varsinkin äänestysprosentin alenemista

ensimmäisen asteen vaaleista toisen asteen vaaleihin, tässä tapauksessa siis alempia äänestysprosentteja Euroopan parlamentin kuin oman maan parlamentin vaaleissa (taulukko 1.4).

Ensimmäisten europarlamenttivaalien jälkeen Karlheinz Reif ja Hermann Schmitt julkaisivat monesti siteeratun artikkelin, jossa he olettivat EP-vaalien toisasteisuudesta seuraavan äänestysosanoton alenemisen ohella myös muita erilaisuuksia: EP-vaaleissa äänestetään hallituspuolueita vähemmän mutta pikkupuolueita ja protestipuolueita enemmän kuin ensimmäisen asteen vaaleissa, ja niissä hylätään ääniäkin tavallista enemmän (Reif & Schmitt 1980). Myös Suomen kaksien vaalien kokemukset vastasivat monessa suhteessa heidän esittämiään äänestäjien valintaan liittyviä odotuksia: EP-vaaleissa 1996 hylättiin ääniä enemmän kuin normaalisti eduskuntavaaleissa ja enemmän kuin samanaikaisissa kunnallisvaaleissa, pääministerin puolue sdp koki takaiskun sekä 1996 että 1999, ja pienistä puolueista vihreät ja rkp menestyivät molemmissa EP-vaaleissa. Kuitenkaan eivät Suomen vaalitulokset toteuttaneet johdonmukaisesti kaikkia odotuksia: toinen päähallituspuoluekin menestyi molemmissa EP-vaaleissa, kun taas eräät pikkupuoleet menettivät niissä ääniosuuttaan eikä protestipuolueita pulpahtanut esiin.

Myös Ruotsin ensimmäisissä europarlamenttivaaleissa 1995 osallistumisprosentti romahti ja hallitus hävisi, mutta tyhjää äänestettiin vain normaalisti eivätkä kaikki pienet puolueet sielläkään kartuttaneet ääniosuuttaan (Gilljam & Holmberg 1998, 10–12).

Vuosien 1979–1994 aikajakson ja kaikki EU-maat kattava parlamenttivaalien ja EP-vaalien vertailu kuitenkin osoittaa, että puoluejärjestelmät näyttivät EP-vaalien tuloksissa jonkin verran hajanaisemmilta kuin maiden omilla vaaleissa, mikä viittaa odotusten mukaiseen pienten puolueiden menestymiseen EP-vaaleissa. Koko EU-alueen keskimääräisten äänestysprosenttien erot olivat tuollakin neljät EP-vaalit kattaneella jaksolla sangen suuret (81.7% ja 63.2%) eivätkä hallituspuolueet todellakaan menestyneet EP-vaaleissa keskimäärin niin hyvin kuin niitä

edeltävissä oman maan parlamenttivaaleissa (van der Eijk ym. 1996, 151). Niiden epäonni on lisääntynyt jatkuvasti, joka kehitys on vienyt kohti jäsenvaltioiden hallituspuolueiden huolestuttavaa aliedustusta Euroopan parlamentissa (Marsh 1998, 607).

Useimmat eurooppalaiset tuntevat Euroopan unionia sangen huonosti. Niinpä mielipidemittaukset osoittavat, että kansalaiset yliarvioivat Euroopan parlamentin todellisen vaikutusvallan kuvitellen sillä olevan samanlaisia tehtäviä kuin kansallisilla parlamenteilla. Kun valitsijat eivät äänestä vaaleissa, jotka eivät tunnu tärkeiltä, eivätkä toisaalta tunne Euroopan parlamenttia, joudutaan sellaisen paradoksiin, että jos valitsijoita perehdytetään nykyistä paremmin Euroopan unioniin, heille pitää selittää, että europarlamentin vaaleissa on oikeasti kysymys vielä vähemmästä kuin he ovat kuvitelleet. Sellainen tieto tuskin lisää äänestysintoa. (Irwin 1995, 184) Ei sitä lisää EU:n toimivallan kasvattamiseen, koska se etäännyttää vallankäyttöä kansallisista puolueista ja kansalaisten vaikutusvallasta (Martikainen & Pekonen 1999, 23).

Vertailtaessa ensimmäisen ja toisen asteen vaaleja on valitsijakuntaan kiinnitetty huomiota enemmän kuin puolueisiin ja muihin vaalikampanjan aktoreihin. Kun EP-vaalit kuitenkin käydään kansalliselta pohjalta, puolueiden odottaisi paneutuvan niihin vakavasti. Kuitenkin on ilmeistä, etteivät puolueetkaan yleensä ota europarlamenttivaaleja yhtä tosissaan kuin ne toimivat maansa ensimmäisen asteen vaaleissa. Tämähän oli Suomessa ilmeistä puolueiden valmistautumisessa kesäkuun 1999 EP-vaaleihin ja niiden varsinaisessa vaalikampanjassa.

Toisenlaisena pikku esimerkkinä voidaan mainita Suomessa heinäkuussa 1999 käyty lyhyt, kesäisen pinnallinen poliittinen keskustelu EP-vaalien tulevaisuudesta. Yhtenä päätavoitteena pidettiin äänestysprosentin kasvattamista, mutta olennaisesti kysymyksiin suomalaisten äänestäjien motivoituneisuudesta näissä toisen asteen vaaleissa eivät keskustelijat sanottavasti puuttuneet. Ongelmaan haluttiin etsiä ratkaisu poliittisin vippaskonstein. Vuoden 1996 kokemus tarjosi konstiksi EP-vaalien liittämisen jonkin muun yleisen vaalin yhteyteen.

Oikeusministeri Johannes Koskinen ehdotti heti vaalien jälkeen, että Suomen kunnallisvaalit voitaisiin järjestää europarlamenttivaalien yhteydessä. Kuntaliitto piti sitä huonona ajatuksena (HS 16.6.1999). Pääministeri Lipponen kuitenkin viritti keskustelun uudelleen puhuessaan Porissa 17.7.1999. Hän ehdotti taas kunnallisvaalien pitämistä europarlamenttivaalien yhteydessä. Ei kun eduskuntavaalien, reagoi heti Sirkka-Liisa Anttila. Esko Helle puolestaan muistutti Ilta-Sanomissa 24.7., että hän oli jo lokakuussa 1996 puoltanut samassa lehdessä “vaalien yhdistämistä pohtien eri vaihtoehtoja”.

Keskustelijat pitivät ikään kuin itsestään selvänä, että Suomi voi EU:n takia muuttaa omat nelivuotiset vaalikautensa viisivuotisiksi ja että Suomi lisäksi on valmis siirtelemään vakiintuneita vaalipäiviään kesäkuulle, jotta EU:n “mallioppilaille” saadaan taas hyvä arvosana EP-vaalien äänestysosanottotilastoissa. Keskustelun kuluessa ei palautettu mieliin, että Euroopan unionin jäsenet ovat nimenomaan itsenäisiä valtioita, eikä kukaan pitänyt lähtökohtanaan presidentti Urho Kekkosen aikanaan toistamaa sananpartta “talo elää tavallaan, vieras tulee ajallaan”.

Lipponen toinen ehdotus oli, että Euroopan parlamentin vaaleissa luovutaan valtakunnallisesta ehdokasasettelusta ja otetaan käyttöön vaalilaissa jo hylätyt vaalialueet. Esko Aho reagoi tähän asettumalla päinvastaiselle, valtakunnallisia ehdokaslistoja puoltavalle kannalle. Tämän johdosta europarlamentaarikko Riitta Myller valisti Ilta-Sanomien lukijoita 24.7.1999: “On syytä muistaa sosiaalidemokraattien esittäneen alueellista mallia jo ennen vuoden 1996 eurovaaleja. Aho syyllistyy tässä asiassa hurskaskasteluun, sillä keskusta on omista lyhytnäköisistä eduistaan liputtanut valtakunnallisen listan puolesta.”

Kenties keskustelijain olisi pitänyt kiinnittää huomiota siihen, että kuvitellut valtakunnallisen ehdokasasettelun takaamat “lyhytnäköiset edut” eivät ole tähänastisen kokemuksen mukaan hyödyttäneet keskustaa. Nehän aiheuttivat sekä 1996 että 1999 juuri keskustalle kahden europarlamentaarikon paikan menetyksen,

kun taas sosiaalidemokraattien ajama alueellinen malli olisi pienentänyt sdp:n edustusta Euroopan parlamentissa.

Pieneltä osaltaan tällaisen poliittisen lomakeskustelun pinnallisuus osoittaa, etteivät puolueetkaan jaksaneet paneutua europarlamenttivaaleihin yhtä vakavissaan kuin kotimaan politiikkaan. Oletettavasti keskustelun siirtäminen käsittelemään EP-vaaleihin kytkettäviä vippaskonsteja myös pyrki kääntämään huomion pois siitä, kuinka vähän tarmoa puolueet olivat panostaneet vuoden 1999 europarlamenttivaaleihin. Toinen vaalien jälkeinen puhujien väistöliike olikin Suomessa hyvin tavanomainen: poliitikot syyttivät mielellään ”mediaa” omista vastoinkäymisistään.

*

Tämän kirjan seuraavassa luvussa tarkastellaan, tarjosivatko puolueet ja niiden nimeämät ehdokkaat vuosina 1996 ja 1999 äänestäjien valittaviksi vaihtoehtoja Suomen harjoittamalle EU-politiikalle ja Euroopan parlamentissa odottaville päätöksille. Luvut 4–7 käsittelevät pääasiassa valitsijain mielipiteitä ja äänestyskäyttäytymistä: mitä suomalaiset valitsijat ajattelivat Euroopan parlamentista ja EU-politiikan tavoitteista (luku 4), mitkä seikat vaikuttivat siihen, että kansalaiset kävivät äänestämässä tai eivät äänestäneet (luku 5), miten puolueet toimivat ja miten äänestäjät tekivät valintansa (luku 6) ja millaisiksi osoittautuivat suomalaisten tekemien äänestysvalintojen alueelliset erot (luku 7). Lopuksi arvioidaan tutkimuksen tuloksia ja europarlamenttivaalien merkitystä.